

N:o 101.

Af Herr J. Mankell: Angående religionsundervisningens skiljande från folkskolelärarebefattningen och öfvertagande af presterskapet.

Med liflig öfvertygelse och mogen insigt om folkupplysningens stora betydelse har Svenska folket på sednare tider sökt befordra densamma. Det har derföre gjort ansträngningar, hvilka äro så mycket mera anmärkningsvärda, som de mindre utgått från staten än från kommunerna, af hvilka åter många, som i ekonomiskt hänseende varit mindre väl lottade, nödgats underkasta sig jemförelsevis betydliga uppoffringar.

De resultat, som genom dessa ansträngningar i materielt och kvantitativt hänseende vunnits, äro icke heller obetydliga. Då antalet fasta folkskolor år 1842, när nu gällande folkskolestadga utgafs, blott uppgick till 786, och de inskrifna barnens antal blott till något öfver 30,000, räknades år 1867 icke mindre än 2,174 fasta folkskolor på omkring 1,300 församlingar och dubbelt så många socknar, förutom 1,251 flyttande, 2,759 småskolor och 300 enskilda skolor. De inskrifna barnens antal hade vuxit till omkring 400,000 på ungefär 600,000 i skolåldern befintliga. Folkskolorna sköttes af närmare 2,900 lärare och lärarinnor samt småskolorna af närmare 2,300 lärare och lärarinnor. Skolhusens antal uppgafs till 3,798 och samtliga utgifter för folkskoleväsendet beräknades till 5 millioner, af hvilka Staten likvisst blott bidrog med 800,000.

Otvifvelaktigt är emellertid, att fastän sålunda i materielt hänseende hittills mycket blifvit åtgjordt, ännu mycket och kanhända vida mera återstår att göra. Ännu måste de fasta folkskolornas och följaktligen skolhusens antal betydligt ökas, äfvensom småskolorna uppbringas till samma höjd; ju mera de flyttbara skolornas antal kan minskas, desto fördelaktigare måste det vara. Ännu fattas mycket i afseende på skolornas inredning och materiel, hvilken sednare på många ställen måste alldeles nyskapas och nyanskaffas. Lärarnes antal synes alldeles otillräckligt, och den behöfliga fyllnaden härutinnan terde ej uten betungande uppoffringar kunna anskaffas, om ej qvinliga lärarekrafter i vida större skala än hittills anlitas. Lärarebildningen måste förbättras, så till beskaffenhet som omfång, hvilket återigen ej kan

ske utan seminariernas utvidgning. Folkskoleinspektörernas antal måste ökas, äfvensom deras löner, så att de odeladt kunna egna uppmärksamheten åt sitt viktiga kall. Allt detta fordrar emellertid mycket penningar, hvaraf en stor del förmodligen måste anskaffas genom Statsverkets försorg, då kommunerna sannolikt redan på många håll öfveransträngt sig för att bringa sitt folkskoleväsende i öfverensstämmelse med skolstadgans föreskrifter. Öfver hufvud torde uppgörande af rättvisare och lämpligare grunder än hittills, för det understöd, som af Statsverket lemnas kommunerna, i den närmaste framtiden böra blifva föremål för Statsmagternas uppmärksamhet. Till materiela omsorger torde slutligen äfven kunna räknas den årliga undervisningstidens förlängande, undanrödandet af hindren för så många barns skolgång, den derigenom nödvändiga utvecklingen och ombildningen af skolrådsinrättningen och i förening dermed upphörandet af pastors sjelfskrifvenhet till ordförandeskapet i skolrådet m. m. d.

Hela denna förbättring och utveckling af folkskoleväsendet är dock af den beskaffenhet, att den med materiela medel kan åvägabringas. Och man bör kunna hoppas, att dessa medel, om de äfven ej på en gång kunna anskaffas, likväl icke i den närmaste framtiden skola tryta, då man redan kommit till full insigt af behofvens art samt i de flesta hänseenden beträddt en riktig väg till deras fyllande.

I materiellt och kvantitativt hänseende synes folkskoleväsendets framtid således ej egnad att ingifva fosterlandsvännen några allvarligare farhågor. En annan fråga blir deremot, om detsamma äfven kan anses vara fallet i *intellektuellt och kvalitativt* hänseende. Man har i detta hänseende genom folkskoleinspektörernas för trenne år sedan afgifna officiella berättelser erhållit all den upplysning, som kan önskas, men denna upplysning har sannerligen varit föga trösterik.

Af nämnda berättelser framgår nemligen, att *religionsundervisningen i allmänhet upptager så mycken tid, att den i betänklig mån inskränker utrymmet för de öfriga läroämnena, men att den tillika bedrifves på ett så bristfälligt sätt, att derigenom berättigade och allvarliga bekymmer hos hvar och en måste uppstå.*

I hvad mån religionsundervisningen gör intrång på tiden för de öfriga läroämnenas meddelande, torde bäst synas genom följande öfversigtliga tabell, sammanfattad efter folkskoleinspektörernas uppgifter i afseende på de särskilda stiften. Antalet skolbarn, som vid inspektionstillfället var närvarande, utgjordes af 197,320. Bland dessa hade undervisats i innanläsning och stafning 170,051.

i skrifning	167,223.
„ biblisk historia	166,308.
„ katekes	159,642.
„ räkning	135,575.
„ historia och geografi	54,195.
„ naturlära	40,353.
„ öfning i språkets användande	35,189.

„ geometri och linearteckning	10,518.
„ sång	96,000.
„ gymnastik och vapenföring	50,000.
„ trädgårdsskötsel	10,000.

I de religiösa ämnena jemte innanläsning, stafning och skrifning, hade således omkring $\frac{3}{4}$:delar erhållit undervisning, i räkning omkring $\frac{2}{3}$:delar, i historia och geografi omkring $\frac{1}{4}$:del, i naturlära samt språkets användning omkring $\frac{1}{3}$:del, och slutligen i naturlära och geometri omkring $\frac{1}{10}$:del.

Om dessa uppgifter äfven, i anseende till de olika grunder efter hvilka de blifvit affattade, ej kunna anses ega någon *absolut* tillförlitlighet, så angifva de likväl det relativa förhållandet med en tillräcklig noggranhet att deraf kunna bilda sig ett omdöme. Men för att erhålla sin fulla betydelse måste de äfven sammanställas med andra uppgifter.

Till en början finner man, att vid inspektionstillfällena knappast hälften af de inskrifna och tredjedelen af de i skolåldern befintliga barnen voro närvarande, och detta oaktadt inspektörerna öfverallt förut låtit tillkännagifva sin ankomst samt uppmanat såväl barn som föräldrar att så talrikt som möjligt infinna sig. Redan häraf torde inses, huru mycket ännu i afseende på sjelfva skolgången återstår att göra. I nämnda hänseende förekommer vidare en medeltalsberäkning, enligt hvilken hvarje barn, under den tid af sju år som skolåldern varat, om man sammanräknar skoldagarnes antal, tillsammanstaget knappast *ett helt år* besökt skolan. Slutligen har man uträknat, att de religiösa ämnena, enligt en ganska billig medelberäkning, upptagit minst *hälften* af hela lästiden, på många ställen vida mera.

Betraktar man dessa uppgifter i ett sammanhang, så torde man lätteligen kunna göra sig en föreställning om *måttet* af den kunskap, hvilken, sedan religionsämnena, innanläsningen och skrifningen nödtorfteligen blifvit undangjorde, på den återstående korta tiden kunnat meddelas i räkning, historia, geografi, naturlära, svenska språket, geometri och linearteckning, förutom sång, gymnastik och trädgårdsskötsel, hvilka sednare ämnen äfven taga sin tid. Emellertid vore väl, om åtminstone undervisningens *beskaffenhet* varit god, äfven om måttet varit litet. Men äfven i detta hänseende äro inspektörernas berättelser föga tillfredsställande. Ofta begagnas läroböckerna i historia, naturlära o. s. v. allenast till innanläsning. I räkning komma skolbarnen sällan öfver qvatuor species, ofta ej en gång så långt. Ja sjelfva innanläsningen är icke sällan i hög grad bristfällig, en naturlig följd deraf, att den bedrifves mekaniskt, utan att lärjungens uppmärksamhet fästes vid det lästas innehåll. Att presterna vid konfirmationen och husförhören klaga öfver dålig innanläsning är en känd sak.

Sådan är till mängden och beskaffenheten den medborgerliga undervisning, som i allmänhet beredes åt landets blifvande valmän, kommunalmän och en stor del af dess riksdagsmän. Att här och der hedrande undantag kunna uppvisas, att

såväl skolor som lärare finnas, hvilka kunna anföras såsom utmärkta exempel, nekas icke, men dessa äro och förblifva undantag, genom hvilka det enligt regeln rådande förhållandet icke ändras.

En tröst i afseende på det öfverklagade missförhållandet vore emellertid, om åtminstone den *religionsundervisning*, som sålunda på den medborgerliga undervisningens bekostnad meddelas, vore af den beskaffenhet, att derigenom en sannt kristlig och religiös bildning utbreddes. Att så i allmänhet icke är förhållandet, framgår likväl äfven nogsamman af folkskoleinspektörernas berättelser, hvilket är så mycket mera betydelsefullt, som många bland dem varit prester. Jag skulle önska att i nämnda hänseende i sin helhet kunna meddela åtskilliga inspektörers utlåtanden. Men då förhållandet för de fleste sannolikt icke är obekant, torde jag kunna inskränka mig till en kort sammanfattning deraf.

Som man känner, föreskref 1842 års folkskolestadga *katekesen* och *bibliska historien* såsom religiösa undervisningsämnen. Längre lästes katekesen likväl nästan ensam. Slutligen började man dock fästa vikt, icke allenast vid den dittills åsidosatta bibliska historien, utan äfven vid *bibelläsning* äfvensom utanläsning af *psalmer* och *bibelspråk*, och detta särdeles sedan dessa ämnen jemte kyrkohistoria, genom det nya reglementet för seminarierna af 1865, i dem blifvit införda. Somliga hafva uti dessa tillägg sett ett bemödande att förbättra religionsundervisningens beskaffenhet. Andra deremot hafva framkastat den förmodan, att tilläggen skedde, emedan katekesen, oaktadt dess nästan uteslutande herravälde, dock icke upptog nog mycken tid, att ej för mycket blef öfver för den medborgerliga bildningen. Meningen dermed må emellertid vara hvilken som helst, så är säkert att den sednare derigenom blifvit ytterligare lidande, utan att religionsundervisningen vunnit.

Låtom oss nu granska, huru de särskilda religiösa ämnena läsas.

Då *bibliska historien* förkommer tidigare än katekesen, och religionsundervisningen tidigare än de öfriga ämnena, så är klart att flertalet barn vid dess inlärande ännu ej kunna läsa innantill. Den begagnas derföre äfven oftast såsom tanklös innanläsningsöfning, för att sedermera öfvergå till lika tanklös utanläsning. Om detta äfven kan vara likgiltigt i afseende på gamla testamentets berättelser, det vill säga i afseende på det judiska folkets religionsmytologi, så är det likväl ingalunda förhållandet i afseende på det nya testamentets berättelser, äfven om man ganska väl känner, att allenast ett jmförelsevis ringa antal skolbarn hinner så långt som till dem.

Sistnämnda missförhållande skulle dock vara af mindre betydelse, om åtminstone *bibelläsningen* bedrefs på ett ändamålsenligt sätt. Men äfven densamma höjer sig sällan öfver en själsdödande innanläsning. Vers för vers, kapitel för kapitel genomläsas, utan att barnet ett ögonblick får tillfälle att besinna vigten af hvad

hvad det förhafver. Följden är, att det förblifver i okunnighet om innehållet samt vänjer sig läsa Guds ord med tanklöshet och likgiltighet — en vana som sedermera ofta hänger i för hela lifvet.

Det sätt, på hvilket *katekesläsningen*, den dogmatiska sammanfattningen af de Lutherska lärorna, försiggår, har alltför länge utgjort föremål för rättvist klander inom hela nationen, att jag dervid något längre skulle behöfva fästa mig. Innehållet, i sig sjelf ofta obegripligt, åtminstone för barnasinnets, blir ännu betydelselösare och ofruktbarare genom den själsdödande utanläsningen. Denna utanläsning börjar vanligtvis redan, innan barnet obehindradt kan läsa innantill, och fortgår sedan ofta, utan att det någonsin lär sig detta, eller att åtminstone begripa hvad det läst. Exempel finnas på barn, som vid nattvardsläsningen flytande kunna utantill hela storkatekesen med Lindblomska förklaringen jemte tillhörande bibelspråk, men hvilka varit ytterst klena i innanläsning och nästan oförmögna att besvara en s. k. förståndsfråga.

Ihågkommer man nu, att äfven läsningen af *psalmer* och *bibelspråk* sker utantill, så torde lätteligen inses, att religionsundervisningen i de flesta fall är en minnets, i stället för hjertats sak, som den bör vara, och att religionens heliga sanningar oftast måste stadna på ytan och blifva ofruktbara, i stället för att tränga till själens innersta samt blifva praktiska genom att för hela lifvet utgöra en tröst i motgången samt en ledtråd i det sanna och rätta. Den dödande bokstafskunskap, som vid denna undervisning hittills gjort sig gällande, är i sjelfva verket sådan, att en inspektör kunnat rent af säga, att "någon brytning i detta förhållande måste inträda, derest icke barnen skola fostras till förakt för de för lif och evighet oundgängliga lärogrunderna."

Oaktadt kyrkan vid införandet af den nuvarande folkskoleinrättningen, som hufvudsakligen framkallades af den borgerliga utvecklingens behof, genast visste att tillägna sig brorslotten i det nya undervisningsmaskineriet, och oaktadt folkskolan under den tid af öfver ett fjerdedels sekel, som sedan dess förflutit, så godt som uteslutande stått till kyrkans förfogande, hvilken i folkskolelärarne fått en mängd hjälpare till sitt biträde och under sin speciela uppsigt — så synes religionsundervisningen för närvarande ingalunda stå på bättre fot, än vid den tid då jemförelsevis få skolor funnos, och man hör ofta samma kyrkas målsmän deröfver uppstämman högljudda klagorop, som visserligen icke äro oberättigade.

Frågar man sig nu, hvilka orsakerna äro till det onda, så äro de flerahanda. Sjelfva utanläsningen föranledes i icke ringa mån af den strängt dogmatiska och formalistiska riktning, som den lutherska kyrkan, med allt för stort åsidosättande af ett innerligt religiöst lif, på sednare tider tagit, och hvarigenom en filosofiskt noggrann begränsning af de religiösa begreppen blifvit nödvändig. Äfven allmogens öfverklagade vidhängande vid katekesutanläsningen har sin ganska natur-

liga grund deruti, att den blifvit invand att anse nattvardsgången såsom en *yttre* sak, hvilken medför *yttre* förmåner, af hvilka ungdomen på ginaste vägen bör komma i åtnjutande, och någon ginare väg för religionsundervisning än utanläsning utan eftertanke låter heller icke gerna tänka sig. Härtill komma slutligen olämpliga läroböcker samt den olyckliga punkten i folkskolestadgan, hvilken såsom minimum för undervisningen föreskrifver "religionskunskap och biblisk historia till den grad, som erfordras för att kunna hos presterskapet börja den egentliga nattvardsläsningen", en föreskrift, som andans män naturligtvis till underlätande af sitt besvär gifvit den mest vidsträckta tolkning.

Men äfven om dessa anledningar till bristfälligheten af den religiösa undervisningen skulle kunna undanrödjas, hvilket dock näppeligen torde kunna ske, så länge statskyrkan existerar såsom sådan, och så länge statsmagterna äro beroende af Kyrkomötes beslut, så kvarstår dock alltid den förnämsta orsaken dertill i svårigheten, för att ej säga omöjligheten, att *någonsin kunna gifva folkskoleläraren den grundliga och mångsidiga religiösa bildning, som är nödvändig för religionsundervisningens rätta meddelande*. Såväl hans, som folkskolans förnämsta uppgift är dock alltid den *medborgerliga undervisningen*, och det är verkligen orimligt att fordra, det han på samma gång skall ega skicklighet i alla de olika ämnen, som höra till densamma, och i de religiösa ämnena, äfven om man vid seminarierna åt de sednare försöker att bereda aldrig så mycket utrymme på de förras bekostnad. Endera grenen af undervisningen måste på detta sammanhopande af olikartade ämnen ovilkorligen blifva lidande.

Här om någonstädes måste man således underkasta sig *arbetsfördelningens* stora lag. Må man derföre åt skolläraren öfverlemna den medborgerliga undervisningen och åt presten den religiösa. Hvad kan väl för öfrigt vara naturligare, än att presten, som åt sitt heliga kall egnar hela sitt lif och som dertill under en längre tid förbereder sig samt förskaffar sig den erforderliga kunskapen och skickligheten, äfven öfvertager ungdomens religiösa uppfostran? Finnes öfver hufvud för honom någon högre uppgift och någon heligare pligt, än att just under barndomen, då sinnet är som mottagligast, vägleda den blifvande verldsborgaren och statsborgaren till sann gudsfruktan och rättskaffens vandel? När man erkänner, att han bör göra det till den första nattvardsgången, hvarföre bör han icke göra det äfven förut, innan sinnet möjligtvis en gång för alla blir vilseledd genom religionsundervisningens missriktning?

Min mening är derföre, att *religionsundervisningen i folkskolorna bör skiljas från folkskolelärarebefattningen och öfvertagas af presterskapet*. En naturlig följd häraf blir äfven, att *de religiösa ämnena skiljas från seminarierna*, med undantag af det obetydliga, som kan vara nödvändigt för att hålla bön och kyrkosång. Blott sålunda kan folkskolan uppfylla sitt höga ändamål; blott sålunda kan den medborger-

liga och den religiösa undervisningen hvar för sig erhålla den utveckling, som är nödvändig.

Tanken på religionsundervisningens öfverlemnande åt presterskapet är för öfrigt icke ny, utan har flera gånger varit framställd. Redan det allmänna Besvärs- och Ekonomi-Utskott, som vid 1840 års riksdag utarbetade grunderna för 1842 års skolstadga, uttalade sig efter moget öfvervägande klart i denna sak och lyckades äfven vinna Ständerna för samma mening. Men Kongl. Maj:t fann ej för godt att åt Ständernas begäran lemna sin sanktion, som man tror hufvudsakligen på anstiftan af dåvarande statssekreteraren för ecklesiastikärendena Heurlin. Utskottets förslag, att presterskapet skulle meddela direkt undervisning i folkskolan, utbyttes mot en blott uppmaning till detsamma, "att genom sorgfällig uppsigt öfver läraren samt, *der detta tarfvades*, genom egen undervisning, förklaring och tillämpning göra de heliga lärorna lefvande i barnens sinne." Hvilken verkan denna uppmaning haft, torde vara allmänt bekant.

Det förnämsta skäl, som då anfördes mot förslaget i Presteståndet, der dock flere utmärkte prestmän förordade detsamma, och hvilket skäl den tiden måhända ej saknade grund, var att en pastors tid till den grad vore upptagen af dels kyrkliga, dels världsliga embetsgöromål, att han omöjligt skulle kunna medhinna att derjemte undervisa i folkskolan, helst om, såsom här och der var fallet, flera sådana funnos inom hans församling. Han egde ju dessutom både skyldighet och tillfälle att meddela ungdomen nödig religionsundervisning, *sedan* den lemnat skolan, så väl under nattvardsberedningen, som sedermera vid husförhören och i sjelfva kyrkan.

Nämnda skäl synes dock nu mera förlorat största delen af sin kraft, sedan pastor genom den nya kommunallagen befriats från de flesta af de världsliga göromål, som förr ålågo honom, och sedan äfven hans ekonomiska bestyr i betydlig mån underlättats, derigenom att kommunalstyrelsen numera skall dels utarrendera de så kallade stomhemmanen, dels uppbära och till pastor aflemna så väl detta arrendebelopp som hans öfriga löneinkomster. Det synes då icke för mycket begärddt, om pastor eller annan prest i församlingen skulle uppoffra åtminstone en dag i veckan till religionsundervisningen i folkskolan.

Presternas antal i Sverige är för närvarande närmare 2,700. De fasta skolornas antal var, såsom ofvan är nämndt, för tre år sedan 2,174, de flyttande skolornas 1,251; för närvarande torde antalet vara icke obetydligt tillökadt, och blir det väl i framtiden ännu mera. Från småskolorna, hvilka hufvudsakligen böra sysselsätta sig med innanläsningen, torde religionsundervisningen, såsom egentligt läsämnne, utan fara kunna uteslutas. På de flesta ställen skulle presternas antal följaktligen vara tillräckligt, isynnerhet om komministrar och adjunkter möjligtvis till denna framför allt annat viktiga del af sin tjenstgöring skulle anslå två dagar i veckan. Emellertid är klart, att det oaktadt på en eller annan ort undantagsvis någon brist skulle uppstå. Presten må då anmäla sådant för domkapitlet, som, der

så ske kan, anordnar särskildt tjänstebitråde. Omöjligt torde väl i sådana fall ej heller vara att bland församlingsboarne finna män eller qvinnor, hvilka äro lifvade af ett sannt religiöst nit samt frivilligt skulle vilja åtaga sig undervisningen. Der skolläraren möjligtvis af inre drift och kallelse dertill känner sig manad, utan att det likväl anses tillhöra tjänsten eller qvalifikation härför fordras, bör hans biträde naturligtvis ej afslås.

Man framställer nu ofta den fordran, att religionsundervisningen helt och hållet skall skiljas från folkskolan samt öfverlemnas åt hemmet eller presterskapet. Må så vara. Men att alldeles utan vilkor öfverlemna den åt hemmet allena, torde dock kanhända vara vådligt, då man icke eger full säkerhet, att föräldrarne alltid hafva tid, lust och förmåga att undervisa i detta viktiga ämne, som ingalunda får försummas eller åsidosättas. Skall religionsundervisningen erhålla någon verklig fasthet och bestämd riktning, torde den sålunda åtminstone böra öfverlemnas åt den prest, till hvilken hemmet, d. v. s. föräldrar eller målsmän, har förtroende. Men densamme bör dock i alla händelser hafva sig en bestämd tid dertill anslagen. Om folkskolan skulle upptaga alla 6 dagarne i veckan och den sjunde vara en hvilodag, så blefve likväl ingen sådan tid öfrig. Är det derföre allvar med religionsundervisningen, så synes billigheten fordra, att en viss dag i veckan, möjligtvis lördagen, dertill ansloges. Detta synes vara tillräckligt, äfven med fästadt afseende på ämnets vikt. I Stockholms folkskolor, hvilka i mer än ett hänseende kunna gälla såsom mönster, upptager religionsundervisningen, fastän fördelad på flera dagar, omkring en sjettedel af veckan. Således en dag i veckan åt den teoretiska religionsundervisningen och söndagen för den praktiska tillämpningen deraf. Den medborgerliga undervisningen finge då de återstående 5 dagarne oafkortade, isynnerhet i den mån hemlexorna allt mera försvinna, då religionsläraren ej genom dem kan göra intrång på deras område.

En annan fråga blir det förhållande, i hvilket religionsundervisningen i folkskolorna skall sättas till den religionsfrihet, hvilken vi väl förr eller sednare skola erhålla. Sjunde paragrafen i det af Riksdagen antagna och hos Regeringen till afgörande hvilande förslag till dissenterlag, stadgar i nämnda hänseende följande: "I afseende å folkundervisningen skola främmande trosförvandter och deras barn vara underkastade derom gällande stadgar och anses tillhöra det skoldistrikt, inom hvilket de äro boende. Barn, som — enligt bestämmelser i andra paragrafer — icke skall uppfostras i evangeliskt-lutherska läran, må på framställning af vederbörande målsman fritagas från undervisning deri så väl i folkskola som i elementarläroverk; dock åligger vid den förra skolstyrelsen och vid den sednare rektor tillse, att sådant barn genom målsmans försorg erhåller tillbörlig religionsundervisning. Försummar målsman, oaktadt af skolstyrelse eller rektor erhållen påminnelse, sin skyldighet härutinnan, skall barnet deltaga i den religionsundervisning, som i folkskolan eller vid elementarläroverk meddelas."

Detta stadgande synes, isynnerhet om uttrycket "tillbörlig religionsundervisning" något närmare begränsas, vara för religionsfrihetens vänner och anhängare ganska tillfredsställande. Å ena sidan lemnas derigenom full frihet åt barn af främmande religionsbekännelse att åtnjuta den religionsundervisning, som deras målsmän anse lämplig. Men å andra sidan är den restriktion gjord, att, om sistnämnda undervisning försummas, barnet det oaktadt åtminstone erhåller den som statskyrkan består.

Genom att på sätt, som ofvan blifvit föreslaget, skilja den medborgerliga och religiösa undervisningen från hvarandra, synes mig klart, att båda skola vinna betydligt, samt ett väsendtligt steg blifva taget till afhjelpande af en bland den nuvarande folkskoleinrättningens förnämsta brister. Blir folkskoleläraren så väl vid seminariet, som i skolan, befriad från de religiösa ämnena, så kan han odeladt egna sin tid till inlärandet af och undervisningen i de det oaktadt ganska talrika medborgerliga eller världsliga ämnena, samt måste i dem blifva lika mycket skickligare och kunna lemna lika mycket bättre undervisning, som den dertill anslagna tiden blir mera utsträckt. Å andra sidan synes gifvet, att religionsundervisningen till beskaffenheten måtte blifva väsendtligen förbättrad, då den ombesörjes af män, som för hela sitt lif egnat sig åt prestkallet samt dertill omsorgsfullt beredt sig. Ja, man torde kunna hoppas, att de, då de nu sjelfva öfvertaga barnaundervisningen i det heliga ämnet, klarare än hittills, då hela bördan varit kastad på skolläraren, skola varseblifva de brister, hvarmed densamma varit behäftad, samt derigenom känna sig kraftigt manad till deras afhjelpande.

Ur hvilken synpunkt man än ser saken, måste således den föreslagna åtgärden i hög grad bidra till förbättrande af folkskoleundervisningens *qualitet*, en sak vid hvilken man hittills kanhända fästat mindre uppmärksamhet än som vederbort, om detta äfven på ett naturligt sätt kan förklaras genom de stora ansträngningar, som blifvit gjorda och ännu måste göras för dess *quantitativa* utveckling.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt, får jag härmedelst vördsamt föreslå,

det Riksdagen hos Kongl. Maj:t måtte anhålla, att sådana förändringar i nu gällande folkskolestadgar vidtagas:

att religionsundervisningen i folkskolorna skiljes från folkskolelärarebefattningen samt öfvertages af presten i det religionssamfund, lärjungen tillhör;

att, der detta af en eller annan orsak undantagsvis ej kan ske, anmälan af församlingens pastor derom må göras till domkapitel eller annan myndighet för folkskoleväsendet, hvilken då om religionsundervisningen förordnar;

att till religionsundervisningen en dag i veckan anslås; och

att från skollärareseminarierna undervisningen i de religiösa ämnena skiljes, med undantag af den som kan vara behöflig för förrättande af bön och kyrkosång.
Om remiss till vederbörligt Utskott anhålles.

Stockholm den 21 Januari 1870.

J. Mankell.

N:o 102.

Af Herr J. Mankell: Rörande underdånig anhållan hos Kongl. Maj:t om utredning angående indelningsverkets aflösande och en ny stams upprättande.

Oaktadt den utgång frågan om försvarsverkets ombildning vid sednast förflutna riksdag erhöi, synes densamma dock vara af den beskaffenhet, att icke kunna falla. Ännu är arméen såväl till styrka som sammansättning så svag, att den ej med någorlunda säkerhet kan anses betrygga landets försvar. Ännu utgör indelningsverket ett mäktigt hinder för jordbrukets utveckling, och detta icke allenast derigenom, att det i hög grad ojemnt är fördeladt på den indelta jorden, utan äfven derigenom att det ensamt trycker på viss jordbruksfastighet, under det att all annan fastighet och rikets öfriga kapitalvärde från samma beskattning äro befriade. Och äfven om statsmagterna ej skulle vara hugade att fästa någon uppmärksamhet vid den alltmera utbredda åsigten, att en ren folkbevapning utan stående armé bör införas, synes likväl omsorgen om rikets säkerhet och för ett rättvisare beskattningsväsende böra mana dem att utan uppehåll arbeta på försvarsfrågans lösning.

Aktgifver man närmare på orsaken till den ringa utveckling nämnda fråga under den sednaste treåriga riksdagsperioden erhållit, så torde den hufvudsakligen kunna sökas i en viss osäkerhet i grundsatserna, som ovilkorligen måste undanrödjas, om något afgörande steg skall kunna tagas. Regeringen låter utarbета